

BALTIKLARDA BİR RUS TOPRAĞI: KALİNİNGRAD

Tuba GÜMÜŞ

Tuba GÜMÜŞ, AVİM Uygulamalı Eğitim Program Katılımcısı

Baltıklarda bir Rus toprağı olarak Kaliningrad, SSCBnin dağılmasından günümüze geçen süreçte Rusyanın AB ve NATOya karşı kullandığı bir koz olmuştur. Rusyanın Kuzeybatı Federal Bölgesine bağlı eksklav[1] statüsündeki bir oblastı olan bu toprak parçasının, Baltık kıyısında Litvanya ve Polonyanın arasında sıkışıp kalmış bir şekilde konumlanmış olması, bölgenin siyasi olarak özel bir statüye sahip olmasına neden olmuştur. İkinci Dünya Savaşı sırasında Sovyet kuşatması ile Alman hakimiyetinin zayıfladığı Kaliningrad, eski adıyla Koenigsberg, savaş sonrasında Potsdam Konferansı ile Sovyet Birliğinin bir parçası olmuş ve bölgedeki Sovyet askeri varlığı gitgide artmıştır. 1991de SSCBnin dağılmasından sonra da Kaliningrad Rusya Federasyonuna bağlı otonom bir vilayet statüsünde varlığını sürdürmektedir.

Siyasi statüsünün yanı sıra bölge ticari ilişkilerinde de özel bir statüye sahiptir. 1996 Federal Yasası ile Rusya resmi olarak Kaliningradı özel ekonomik bölge tayin etmiş ve bu bölgedeki ithalat-ihracat mevzuatlarına düzenlemeler getirmiştir. Gümrük vergisinden muaf olma ya da verginin en aza indirilmesi gibi düzenlemeler, bölgenin Rusyanın ekonomik politikalarından ayrı olarak özel bir ticari statü elde etmesini sağlamıştır.

Bu bağlamda, Kaliningrad AB için göz ardı edilemeyecek bir öneme sahiptir. Bilhassa çevre ülkelerden izole olmuş konumu sebebiyle başta ulaşım, ticaret, AIDS/HIV[2], organize suçlar ve madde bağımlılık oranlarının artması gibi toplumsal sorunlara açıktır. AB bu ve benzeri sorunların kendi sınırlarına etkisinin önlenmesi amacıyla Kaliningradı Kuzey Boyutu (Northern Dimension) ve Bağımsız Devletler Topluluğuna Teknik Yardım (TACIS) gibi projelere dâhil etmiştir. Kaliningraddaki bu izolasyon, Litvanya ve Polonya, AB üyesi olmadan önce Rusya ile ikili anlaşmalar yoluyla çözülebilmekteyken, Litvanya ve Polonyanın da ABye katılması ile Kaliningrad özelinde bölgesel güvenlik, sosyal refah, sağlık ve ulaşım ağı gibi konularda AB ile uyumlu politikalar geliştirilmesi zaruri hale gelmiştir. 2011de çıkan Şengen alanındaki geçiş düzenlemeleri (local border traffic regime) ile ilgili AB komisyon raporunda da belirtildiği gibi, 2003 itibariyle ABye yeni üyelerin katılımının bir sonucu olarak, Kaliningradın özel statüsüne ilişkin yeni düzenlemelerin gerekliliği çağrısı yapılmıştır. Raporda, ABye yeni katılan Litvanya ve Polonya gibi Kaliningradı çevreleyen ülkelerin bu düzenlemelerin çağrısını sadece tek taraflı değil, Rusya Federasyonu ile müşterek bir şekilde yaptıkları açıklanmıştır.[3] Bunun sonucu olarak, Facilitated Transit Document (FTD) ve Facilitated Rail Transit Document

(FTRD) gibi Kaliningrad, Şengen ülkeleri ve Rusya anakarası arasında yapılacak seyahatleri kolaylaştıran vize anlaşması uygulamaları yürürlüğe girmiş[4] ve müzakerelere açık bir konu olarak geliştirilmesi gerektiği belirtilmiştir. [5]

Fakat bugün Kaliningradın AB için bir güvenlik sorunu teşkil ettiği gerekçesi ile endişeler artmaktadır. Bölgeye tanınan vize ayrıcalığı nedeniyle kontrolsüz geçişlerin olması, bölgenin AB ülkelerinin kendi aralarındaki geçiş kolaylığını engelliyor olması ve en önemlisi Rusyanın bölgeye İskender füzelerini yerleştirmiş olması, Kaliningradı AB için daha fazla tedirginlik yaratan bir unsura dönüştürmüştür. NATO 2016 Varşova Zirvesinin ardından Polonya ve ABD üst düzey yetkililerinden gelen açıklamalar[6] bunun en açık göstergesidir. Polonyanın Kaliningrad sınırındaki geçiş kolaylığı düzenlemesini askıya alması ise bu durumun eylemsel bir yansımasıdır.[7]

Rusyanın S-400 ve İskender füzelerini Kaliningrada yerleştirmesine tepki olarak NATO Varşova Zirvesinde düzenlenen bir basın toplantısında NATO Genel Sekreteri Jens Stoltenberg, konvansiyonel ve nükleer başlık taşıyabilen bu füzelerin NATO sınırlarında olmasının bölge güvenliği için büyük bir tehlike olarak görüldüğünü ifade etmiştir.[8] Radara yakalanması oldukça güç, uzun menzilli ve hız kapasitesi yüksek olan bu füzelerin Kaliningrada yerleştirilmesi taraflar arasında gerginliğe yol açmıştır. NATO'nun 2016da Romanyadaki füze savunma sistemini aktif hale getirmiş olması ve bu füze savunma sistemini Polonyaya da yerleştireceğini açıklaması Rusya tarafından tepkiyle karşılanmıştır. Bunun üzerine Rusya, NATO'nun Avrupada kurduğu hava savunma sistemleri ve Baltık denizindeki etkinliğini artırma çabalarının Rusyanın ulusal güvenliğini tehdit ettiğini ve bu yüzden batıdaki sınırlarında istikrarı sağlamak adına savunma sistemlerinin artırdığı ve füzeleri yerleştirdiğini açıklamıştır. [9] Mayıs 2016da, Rusya Devlet Başkanı Putinin, Amerikan füze savunma sistemlerinin Polonya ya yerleştirileceği açıklamasının üzerine karşı bir hamle geleceğini belirtmesi ise[10], S-400 ve İskender füzelerinin Kaliningrada konuşlandırılmasının aslında bir sürpriz olmadığını göstergesidir. Dolayısıyla, Rusya, bu bölgenin, NATO'nun Doğu Avrupadaki varlığına karşın caydırıcı bir güç aracı olarak kullanılacağını öne sürmüştür. NATO ve NATO'nun Rusya sınırına en yakın donanmalarına sahip olan İngilterenin Doğu Avrupaya silah ve asker konuşlandırması durumu aradaki gerginliği daha fazla artırmaktadır. Karşılıklı atılan bu adımlar, Kaliningradın ilerde bir karşılaşma alanı olma ihtimalini artırmaktadır. Bölgenin bugün NATO, AB ve Rusya tarafları arasında bu şekilde bir kutuplaşmaya yol açması, Kaliningradın bölgede herhangi bir karşılaşma durumunda da belirleyici bir nokta olacağına işaret etmektedir. Böyle bir olasılığı gündemde tutan tarihi bir emsal de, tarihi açıdan paralellik kurulabilecek olan Danzig koridoru olgusudur.

[1] Siyasi olarak bağlı olduğu bölge ile coğrafi olarak bağlantısı olmayan ve başka bir siyasi bölge/bölgeler tarafından kısmen ya da tamamen çevrelenen toprak parçasına eksklav denilmektedir.

[2] Bu süreçle birlikte, AIDS/HIV ve madde bağımlılığı ile mücadele kapsamında da

Kaliningrad özelinde projeler ve faaliyet planlarına AB tarafından fon sağlanmakta ve destek verilmektedir. Kaliningradı da içine alan geniş bir bölgede başlatılmış Northern Dimension ortaklığı kapsamında bölgede sosyal refahın sağlanması ve sağlık durumunun iyileştirilmesi için projeler başlatılmıştır. Bu bağlamda, Almanya, Polonya, Litvanya ve Kaliningrad ortaklığında bu bölgelerdeki HIV ve TB tüberküloz ile mücadele veren STKlar ile resmî kurumlar iş birliği yapmış ve Kaliningrad da tedavi merkezleri açmıştır; bkz. ECDC. (2013). Monitoring implementation of the European Commission Communication and Action Plan for combating HIV/AIDS in the European Union and neighbouring countries, 2009 <http://ecdc.europa.eu/en/publications/publications/monitoring-implementation-ec-communication-action-plan-hiv-aids.pdf>

[3] European Commission. (2011). *Second report on the implementation and functioning of the local border traffic regime set up by Regulation No 1931/2006*, http://ec.europa.eu/home-affairs/news/intro/docs/COMM_PDF_COM_2011_0047_F_EN_RAPPORT.pdf

[4] European Commission. (2013). *Commission Staff Working Document on implementation of the Special Kaliningrad Transit Programme (2004-06)*, [http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/e-library/documents/policies/borders-and-visas/general/docs/swd_on_implementation_of_the_special_kaliningrad_transit_programme_\(2004-06\)_en.pdf](http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/e-library/documents/policies/borders-and-visas/general/docs/swd_on_implementation_of_the_special_kaliningrad_transit_programme_(2004-06)_en.pdf)

[5] European Commission. (2011).

[6] Russian deployment of missiles on Polish border destabilising Europe, says John Kerry., *The Independent*, November 22, 2016; <http://www.independent.co.uk/news/world/europe/russia-putin-europe-missiles-poland-john-kerry-response-us-a7431421.html>

[7] Local border traffic between Poland and Russia to remain suspended. *Radio Poland*, 15 September, 2016,

<http://www.thenews.pl/1/10/Artykul/271016,Local-border-traffic-between-Poland-and-Russia-to-remain-suspended;>

[8] http://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_136414.htm?selectedLocale=en

[9] Vladimir Soldatkin, Russia will act to neutralize U.S. missile shield threat: Putin. *Reuters*, May 13, 2016, <http://www.reuters.com/article/us-russia-missiles-kaliningrad-idUSKBN13G0W9>

[10] Putin: Russia will consider tackling NATO missile defense threat. RT, May 13,2016, <https://www.rt.com/news/342915-putin-nato-threat-missiles/>

Yazar Hakkında :

Atıfta bulunmak için: GÜMÜŞ, Tuba. 2026. "BALTIKLARDA BİR RUS TOPRAĞI: KALİNİNGRAD ." Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM), Yorum No.2017 / 28. Mart 17. Erişim Nisan 09, 2026. <https://avimbulten.org/tr/Yorum/BALTIKLARDA-BIR-RUS-TOPRAGI-KALININGRAD>

Süleyman Nazif Sok. No: 12/B Daire 3-4 06550 Çankaya-ANKARA / TÜRKİYE

Tel: +90 (312) 438 50 23-24 • **Fax:** +90 (312) 438 50 26

 @avimorgtr

 <https://www.facebook.com/avrasyaincelemelerimerkezi>

E-Posta: info@avim.org.tr

<http://avim.org.tr>

© 2009-2025 Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM) Tüm Hakları Saklıdır